

Érdekességek az Index Librorum Prohibitorum történetéből

Eszterházy Károly Főiskola Tanárképzési és Tudástechnológiai Kar
Médiainformatika Intézet
Humáninformatika Tanszék

Érdekességek az Index Librorum Prohibitorum történetéből

Szakdolgozat

Készítette:
Varga Gál Tamás
Informatikus könyvtáros szak, BA

Konzulens:
Dr. Verók Attila
Dékánhelyettes, főiskolai docens,
Humáninformatika Tanszék, Eszterházy Károly Főiskola, Eger

Eger, 2014

„Pressefreiheit steht denn oben an,
Wo - welch absurdes Treiben!
das halbe Land nicht lesen kann,
Das andere nicht schreiben.“¹
/ Franz Grillparzer

¹Sajtószabadság ott van tetőpontján, hol abszurd módon, az ország fele olvasni, a másik fele írni nem tud.
(Szerző saját fordítása.)

Tartalom

TARTALOM	4
BEVEZETÉS	5
TÉMAVÁLASZTÁS BEMUTATÁSA, INDOKLÁSA.....	5
KUTATÁSI MÓDSZEREK ISMERTETÉSE	6
HIPOTÉZISEK.....	6
A KUTATOTT MŰ ÉRDEKESSÉGEINEK BEMUTATÁSA	7
A KÖNYVTILALOMRÓL ÁLTALÁBAN	7
<i>Természettörvény</i>	8
<i>Egyházi törvény</i>	9
AZ EGYHÁZI KÖNYVBÍRÁLAT.....	11
AZ INDEX ÁLTALÁNOS TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE	15
SZERZŐK ÉS MŰVEIK AZ INDEXEN	18
MODERN KORI ÉRTELMEZÉS, FELBUKKANÁS, ELŐFORDULÁS	24
<i>Irodalomban</i>	24
<i>Animében</i>	24
<i>Egész estés filmben</i>	25
<i>Ismeretterjesztő sorozatban, dokumentációkban, cikkekben</i>	27
A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA	29
VÉLEMÉNYFORMÁLÁS	31
FORRÁSJEJYZÉK.....	35
ÁBRAJEJYZÉK	38

Bevezetés

Témaválasztás bemutatása, indoklása

Célom, hogy tudományos kutatásomat bemutató munkám során átfogó képet alkossak az Index Librorum Prohibitorum-al kapcsolatos érdekességekről. Hosszú ideje vártam a lehetőséget, hogy mélyebben is tanulmányozhassam ezt a dokumentumot, kibővítve ezzel az eddig csupán felszínes ismereteimet. Személyes érdeklődésem következménye lett a szakmai kíváncsiság, mely eredete bár első olvasatra rendhagyónak tűnhet, egy japán animációs sorozat következménye. A „*Toaru Majutsu no Index*”² címet viselő alkotásra részletesebben a dolgozatom végén szeretnék visszatérni.

További motivációt jelentett a katolikus keresztény Egyház dogmatikus világával való foglalkozásának lehetősége, kifejezetten úgy, hogy kutatásom eredménye mindazonáltal, hogy jelen dolgozatom eredménye, saját épülésemnek is jelentős alapkőve lesz.

Dolgozatom elkészítése során szeretném átlátni, hogy melyek azok az okok, tények, amelyek egy-egy mű indexre tételéhez vezethettek, még akkor is, ha azok túlságosan is egyértelműnek tűnnek, vagy épp bonyolult háttérrel rendelkeznek, melyek megértéséhez kutatómunkára van szükség.

² angol címén „*A Certain Magical Index*” magyarra fordítva „Egy bizonyos mágikus index”

Kutatási módszerek ismertetése

Kutatásom során az Országos Széchényi Könyvtár állományát gyarapító, 1841-es, illetve 1948-as (utolsó nyomtatott) példányokat volt alkalmam kézbe venni, megtekinteni. Mivel azonban az eredeti forrás latin nyelvű, kutatásom egyik fő célja az volt, hogy a könnyebb értelmezhetőség, illetve a gyorsabb kutatás érdekében találjak egy angol, vagy magyar, esetleg német nyelvű példányt. Kitartó keresés eredményeképp *Müller Lajos A római index*³ (továbbiakban „index”) című könyvét sikerült megtalálnom, beszereznem, tanulmányoznom. Bár ez a mű nem tartalmazza a teljes Indexet, kutatásom céljának a fent említett két példányon kívül többek között megfelel. A beszerzett könyvön túl, az interneten elérhető, hat évvel korábban kiadott példány is segítségemre volt munkám során,⁴ így akár ezek összehasonlítására is lehetőség kínálkozna, azonban a birtokomba került könyv előszavában azt az útbaigazítást találtam, mely szerint az 1932-es példány az 1926-os óta csak annyiban bővült, hogy az azóta indexre került 20-30 irodalmi terméket is beiktatták. Köszönhetően azonban a Google által digitalizált példányoknak, és a Bayerische StaatsBibliothek digitális állományában fellelt több tucat Index példánynak, nem maradtam forrás nélkül.

Hipotézisek

1. Feltételezem, hogy az *Index Librorum Prohibitorum*-ban nem jelenik meg számottevő magyar vonatkozás.
2. Feltételezem, hogy az Indexre tett szerzők kizárólag világi személyek, s a római katolikus egyház nem tiltotta egyházi személyek munkáit.
3. Feltételezem, hogy az indexre került művek listája kizárólag bővült, így ami egyszer tiltott volt, az is maradt.

³ Müller Lajos S.J. (1932) : *A római index : Nevezetesebb tiltott könyvek jegyzéke : a könyvbírálatról és a könyvtilalomról szóló legújabb egyházi törvények ismertetésével*, M. Kultúra, Budapest

⁴ Müller Lajos S.J. (1926) : *A római index : Nevezetesebb tiltott könyvek jegyzéke : a könyvbírálatról és a könyvtilalomról szóló legújabb egyházi törvények ismertetésével*, M. Kultúra, Budapest, In.: http://mtdaportal.extra.hu/books/muller_lajos_a_romai_index.pdf; 2014. 04. 01.

A kutatott mű érdekességeinek bemutatása

A könyvtilalomról általában

A könyvtilalom fő célja, hogy a még közzé nem tett véleményt bírálja, s történelme korábbra nyúlik vissza, mint az ember gondolatainak írásban történő rögzítése. A könyvek cenzúrázásával kapcsolatos egyházi törvények eredete bizonytalan, de újszövetségi példát találunk már arra, hogy a nem kívánt könyvekre figyelmet fordítottak. *Pál* apostol megtért hívei elégették a babonás könyveket Efezusban⁵.

Már az ókorban *Platón* sürgette, hogy az írásban megjelent könyveket a bölcsek átvizsgálják, hogy azok tartalma nem veszélyes-e mielőtt bárkinek tanulmányozásra továbbadnák. *Protagoras*, aki kétségbe vonta az istenek létezését, könyveit összegyűjtötték, és a piactéren elégették, őt magát pedig száműzték Athénból.⁶ Hasonló sorsra jutott *Ovidius* sokat vitatott munkássága, s műve, az *Ars amatoria* (a szerelem művészete) is, mely miatt *Augustus* császár száműzte Rómából. Később, 1599-ben a Canterbury-i érsek, és London püspöke utasítására összegyűjtötték műveinek kortárs fordításait, és nyilvánosan égették el őket. Ezen példákból is kitűnik, hogy a tiltásoknak érvényt kellett szerezni, nem volt elég csupán kijelenteni, hogy az adott mű nem felel meg bizonyos szempontoknak. Meg kellett akadályozni, hogy azok téves tartalma ne terjedhessen tovább. Itt jogosan merülhet fel a kérdés, hogy honnan tudjuk biztosan, hogy a hatalommal rendelkezőknek volt-e igazuk, és ők jártak-e el helyesen, mikor – a legkülönbözőbb – műveket ítélték el? Tettüket csupán a történelem igazolhatja, felelősségük viszont minden bizonnyal súlyos teherként nyomja vállalkat.

A könyvbírálat, könyvtilalom nem egy egyszerű folyamat, több szereplős, és minden szereplőnek komoly felelőssége eldönteni, miként alkalmazza az adott szabályokat, alkalmazza-e azokat egyáltalán. A folyamat egy szellemi termék manifestálódásával kezdődik. Annak eldöntése viszont, hogy mi megengedett, mi a helyes, illetve mi az, ami legyen bár megengedett helyesnek mégsem tekinthető viszont már nem annyira egyszerű, mint az előbbi kijelentés.

⁵ ApCsel 19,19.

⁶ Cicero: *De natura deorum*. In.: <https://archive.org/details/denaturadeorumac00ciceuoft>; p.61.

Természettörvény

A fenti dilemma eldöntése érdekében egy olyan szabályrendszerhez kell folyamodnunk, mely az emberrel egyidős, alkotója pedig maga az ember. A természettörvény nevével ellentétben nem egy, a természeti törvényeket, vagy bármely természettudományos törvényt jelent. A természetes erkölcsi törvény az erkölcsi életet szabályozó első, és alapvető normák összessége, az erkölcsi rend meghatározója. Feltételezi a szabad akaratot, és az értelmet. Így az állatokra nem vonatkozik, hiszen szabad akaratuk sincs, és az értelmük meglétének kérdése fölött napjaink tudósai jelenleg is hevesen vitatkoznak. A szabad akarat kérdéséhez pedig nem csak tudósok, de különböző egyházak, felekezetek hívői, gyakorlói is csatlakoznak a legkülönbözőbb magyarázataikkal. Az egyértelműség kedvéért, és mert dolgozatomnak nem tárgya filozófiai vitába keveredni „erkölcs”, „norma”, „értelem”, „ember”, „tudat” kérdéskörben a Magyar Katolikus Lexikon ide vonatkozó definícióit⁷ fogom felhasználni tekintve, hogy a következőkben a természettörvény ezen értelmezése elő fog még kerülni. *Aquinói Szent Tamás* a természetes erkölcsi törvényben olyan törvényt lát, amit az ember értelmével megismerhet, míg *XIII. Leó* pápa már egyértelműen azonosítja a természetes erkölcsi törvényt az emberi értelemmel, és ezzel indokolja, hogy minden emberre ugyan olyan mértékben érvényes. Az emberi értelem akkor jut el az erkölcsi felismeréshez, ha meggondolja, mi az ember.

A Szentírásban az első ilyen erkölcsi törvények *Mózes* törvénytábláin jelennek meg, azonban ez a teljes képnek csupán az egyik része, hiszen ha csak ennyiből állna, akkor *XIII. Leó* pápa elmélete ingatag volna. Tovább gondolva a pápa elméletét arra a következtetésre jutunk, hogy nem csak a keresztények rendelkeznek erkölcsi normákkal; a pogányok bár nem ismerik *Mózes* törvényeit, mégis igazodnak egy elvhez, mely bennük él, a lelkiismeretükhöz. És ez a természetes normatudat él minden emberben, valami módon ehhez alkalmazkodik, ehhez mértén próbálja különválasztani egymástól a jót a rossztól.

II. János Pál pápa *XIII. Leó* pápa elméletét annyival egészíti ki, hogy a természetes erkölcsi törvény egyetemes, nem elnyomja az egyéniséget, hanem gyökerében ragadja meg, és egy tökéletes köteleket alkot vele. Szerinte minden személy, hogy a maga sajátos rendjében – minthogy az mindenkinek sajátja - tökéletesedjék, köteles tenni a jót és kerülni a rosszat; keresni az igazságot, tenni a jót, szemlélni a szépet.

⁷ természetes erkölcsi törvény. In.:
<http://lexikon.katolikus.hu/T/term%C3%A9szetes%20erk%C3%B6lcsi%20t%C3%B6rv%C3%A9ny.html>;
2014.04.07.

A természetes erkölcsi törvény olykor feltételesen parancsol, tilalmai viszont feltétel nélkül kötelezőek. A Szentírás kimondja, hogy szeressük felebarátunkat, aminek nincs felső határa, viszont alsó határa van, melyet, ha az ember megsért, akkor kárt tesz a másik ember méltóságában, és ezzel elszakítja őt a tökéletes kötelékétől, melyet maga alakított ki azzal, hogy összeegyeztette saját természetét és a természetes erkölcsi törvényeket.

Bár az ember mindig egy konkrét kultúrában él, több mint az adott kultúra. A kultúrák haladása mutatja meg, hogy van valami az emberben, ami a kultúrák fölött áll, mindig túléli azt, azaz transzcendens, s pontosan ez a „valami” az emberi természet; és pont ez a természet a kultúra meghatározója és feltétele annak, hogy az ember egyetlen kultúrának se váljék rabszolgájává, hanem megőrizze személyes méltóságát azáltal, hogy embersége igazságának megfelelően él.

Mindezt pedig azért szükséges megértenünk, mert belső motivációnkat, hozzáállásunkat, személyiségünket határozza meg. Amennyiben nem érdekel minket valamilyen könyv, vagy mű, azt nem fogjuk sem tanulmányozni, sem olvasni, sőt, akár kézbe sem vesszük, mert nem képezi érdeklődésünk tárgyát. Amennyiben viszont mégis kézbe vesszük, és forgatjuk, először azt kellene eldöntenünk, lehetőleg még mielőtt elolvasnánk a könyvet, hogy tartalma számunkra építő, vagy romboló jellegű-e, hiszen amennyiben önmagunkra nézve találunk veszélyesnek egy könyvet, miért is olvasnánk azt; meghazudtolva így saját értékrendszerünket, és vétve a természettörvény ellen.

Abban az esetben azonban, amikor úgy ítéljük, hogy egy könyv építő jellegű ránk nézve, és az Egyházhoz hű hívők vagyunk, annak tanait követjük, akkor útmutatást kérünk a Szentszéktől és hivatalaitól, hogy az a könyv megfelel-e tanaiknak, avagy sem. Itt húzható meg a természettörvény határa, ugyanis a természettörvény minden más törvény felett áll, kiegészítve pedig az egyházi és világi törvényekkel, szabályrendszerekkel alkotja a mindenkori kultúrát.

Egyházi törvény

Miután pedig a hívő eldöntötte, hogy a természettörvény nem tiltja számára egy mű megismerését, kétfelé vezethet az útja. Az egyik, hogy a mű az Egyház szerint a katolikus tanokra nem jelent veszély, így az szabadon olvasható, a másik viszont az, mikor a Szentszék megítélése szerint a mű ártalmas a keresztény tanokra, ebben az esetben a hívő számára tiltottá válik a mű, azt nem olvashatja, csakis az Egyházi törvények betartásával, azok

szankcióinak elfogadásával. Előfordulhat, hogy felmerül a kérdés olvasói részről, hogy az én természet törvényem megengedi az olvasását egyes tiltott műveknek, akkor figyelmen kívül hagyhatom-e az Egyház tilalmát? A válasz nemleges, hiszen azért van az Egyházi törvény, hogy az döntse el, hogy a Hit számára mi számít ártónak. Tehát a tiltott könyveket hívő létemre csak akkor olvashatom, ha vállalom az Egyház büntetését, miután megszegtem tilalmát, vagy engedélyt kérek a Szentszéktől arra a bizonyos műre, vagy témára, amely érdeklődésem tárgyát képezi.

Mivel a római Szentszék, mint a legfőbb hitbéli hatalom az egész Egyházra kiterjedő tilalmat adhat ki könyvekre, ez a tilalom a görög katolikusokra is vonatkozik. Műveket a mindenkori pápa, püspökök, tartományi zsinatok, és a szerzetesek legfőbb elöljárói még saját alattvalóiktól is eltilthatnak. A tiltásra való felterjesztés minden keresztény hívő számára kötelesség volna, így is óvva a katolikus erkölcsöt. A feljelentőknek nem csak a művek címeit, szerzőit kell azok bírálói elé tárni, hanem mindazokat a tartalmi gondolatokat, melyek miatt szerintük tiltást érdemelnek; a feljelentők neveit az egyházi törvények alapján kiadni tilos.

Itt ismét felmerülhet a kérdés, hogy tiltólistára felterjeszteni, és rámutatni a tartalmi helytelenségre csak akkor lehet egy könyv esetében, ha azt már előzetesen olvastuk, megismertük; ezzel voltaképp megszegve minden könyvtilalmi szabályt. Az Egyház viszont a jóhiszeműeket, és tudatlanokat (akiknek ez esetben nincs tudomása egy mű káros tartalmáról) nem fenýíti.

Az egyházi könyvtilalom törvénye alól kivételt képeznek azonban a bíborosok, felszentelt püspökök, valamint az egyházmegyék vezetői; ők olvashatnak, és birtokolhatnak tiltott könyveket. Továbbá olvashatnak tiltott könyveket azok, akik valami módon a múltban már folytattak teológiai tanulmányokat, vagy tanulmányozták a Szentírást. Valamint rajtuk kívül mindenki, akinek erre engedélye van; így jogos a kérdés, hogy ki adhat ilyen engedélyt? A pápa, mint a katolikus egyház első embere bárkinek, bármilyen mű olvasására engedélyt adhat, amennyiben ezzel nem sérti a természet törvényt, hiszen a természet törvény alól egyetlen egyházi törvény sem adhat feloldozást. Továbbá a megyés főpásztorok és szerzetes elöljárók alattvalóik számára adhatnak engedélyt, de már csak bizonyos művek tekintetében.

Az egyházi könyvbírálat

Az Egyház a kimondott véleményt ugyan úgy meg akarja bírálni, mint a még közzé nem tettét. Ezt a könyvbírálat útján valósítja meg, mely során a már nyomtatásban megjelent műveket, ha azokat elítéli, tiltólistára helyezi. Azonban nem minden ily módon tiltott mű került az Index Librorum Prohibitorumba. A keresztény középkorban kezdetben az egyházi és világi hatóság a veszélyes tanokat tartalmazó könyveket, alkalmanként szerzőjükkel együtt nem Indexre, hanem máglyára tette. Tekintve, hogy azokban az időkben az írott, nyomtatott könyvek még nem igazán voltak elterjedőben, ez a megoldás kifejezetten eredményes, és gyökeres volt. *Zackariás* pápa (741-752.) volt az első, aki *Szent Bonifác*, kora középkori Németországban tevékenykedő hithirdető által felterjesztett, a szentek tisztelete ellen irányuló iratnak egy példányát a Szentszék archívumába helyezte a „téves tan örök szégyenére”. Ezzel meggátolva, hogy az később bármi módon is avatatlan kezekbe kerüljön. A többi példány azonban máglyára került, és ez a módszer élt aztán tovább. Olyannyira, hogy mikor *Aeneas Silvius Piccolomini II. Pius* pápa néven elfoglalta a Szent Széket, külön bullával ítélte el saját korábbi műveit.⁸

Az Egyház, hívei számára többnyire csak azokat a műveket nyilvánította tiltottnak, melyek tartalma kétkedést ébreszthet a gondolkodó hívő eszményeiben, elterelheti őt a helyes útról, megfertőzheti elméjét különféle igaztalan képzelgésekkel. Azzal, hogy megszűnt ez a kísértés a hívő mentes maradhatott a világi, káros gondolatoktól, azok nem fertőzték meg tiszta gondolkodását, viselkedését, vagy hitébe vetett bizalmát, és élhette az igaz katolikus hívő életét. Az Egyház tiltja ugyanis mindazt, ami a lélek egészségét veszélyezteti, tiltja azokat a könyveket, amelyek a szenvedélyeket, mint követendő, s túlzott módon gyakorlandó erényekként tüntetik fel. Mivel azonban az általános szabályok eleve minden káros könyvet tiltanak, a tiltott könyvek jegyzéke csak a kiemelkedő érdeklődés középpontjában álló munkára hívja fel nyomatékosan a hívek figyelmét. Előfordulhatott viszont, hogy e kitüntetett figyelem, mely a művet vagy íróját kísérte, csupán az újdonság ereje volt, így tehát előbb, vagy utóbb a legkeresettebb könyv is feledésbe merült.

Állandó jelleggel *III. Pál* pápa 1542-ben hozta létre, a ma már más néven működő „Congregatio Romanae et universalis Inquisitionis” bíborosi bizottságot, mely fő feladata a reformáció szellemének, és tanainak ellensúlyozása, terjedésük megakadályozása, és a katolikus hittételek védelme volt. Az 1564-es trienti Indexen betűrendben felsorolt tiltott

⁸ *Kulcsár* p.122.

művek előtt feltüntetett tizenkét, 1932-ben érvényben lévő⁹ általános szabály pedig azok teljes részletességének bemutatása nélkül, csak a lényegi részt kiemelve a következők.

Tiltottak azok a művek, melyek:

1. a Szentírás eredeti szövegének, régi katolikus fordításainak nem katolikusok által közzétett kiadásai, fordításai;
2. eretnekséget és szakadást védelmező, vagy a vallás alapjait készakarva felforgatják;
3. a vallást vagy az erkölcsi életet szándékosan támadják;
4. nem katolikus írótól származnak, és kifejezetten a vallással foglalkoznak;
5. a Szentírás könyvei, és azokhoz készült jegyzetek és kommentárok, amennyiben az előzetes cenzúrának nem tettek eleget
6. valamely katolikus hittételt támadnak, amelyek a Szentszék által elítélt téves tanokat támogatnak, vagy szándékosan gúnyolják az egyházi rendet, a papi állást és a szerzetesi életet;
7. babonát, jóslást, bűbájt, szellemidézést, ... stb. tanítanak vagy ajánlanak;
8. a párbajt, öngyilkosságot, a válást megengedettnek mondják, amelyek a szabadkőművességet hasznosnak, az Egyházra ártalmatlannak s a társadalomra előnyösnek tüntetnek fel;
9. az erkölcstelen, szemérmetlen dolgokról készakarva tárgyalnak, tanítanak
10. a Szentszék által jóváhagyott szertartási könyvekkel meg nem egyező kiadások;
11. apokrif, vagy a Szentszéktől eltiltott, illetve megszüntetett búcsúkat terjesztenek;
12. az Egyház szellemétől eltérő szent képek kiadásai.

A fenti pontok tágabb értelmezése után észre fogjuk venni, hogy egyes szabályoknak jóval több mű megfelel, mint amennyi cím szerint ki van emelve az Indexen – vagy gondolnánk. *Walter János* példái közül szeretném a magyar vonatkozásúakat kiemelni.

⁹ Walter János: Az Egyház és a cenzúra. In.: http://betiltva.com/files/walter_egyhazi_es_kultura6.php; 2014.04.07.

Első példa a második, harmadik, és hatodik szabályokat sértő műveket említi. Itt *Vámbéri Ármintól Küzdelmeim* című könyvéről ezt írja: „Ez utóbbi könyv szerzője nem halaszt el egyetlenegy alkalmat sem, amely a kereszténység és az Egyház ellen kihasználható.” *Walter* szerint *Vámbéri* azon az állásponton van, mely szerint a vallásosság egyenlő a képmutatással, ebből következően úgy véli, hogy a legvallásosabb emberek a legnagyobb gazemberek.

Ezzel nem csak a katolikus vallás alapjait óhajtja felforgatni, hanem szándékosan támadja a vallási illetve erkölcsi normáit az Egyháznak. Az iszlámot, és a buddhizmust viszont annál többre tartja, mintegy fölébe helyezi a katolikus egyháznak, és véleménye szerint az emberiség számára nagyobb hasznót jelent, mint a katolicizmus. Ez pedig, bár szabálypontként nem szerepel *Walter* példájának elején, mégis pontosan megfelel a nyolcas számú tilalomnak, ha a tiltás szövegében a szabadkőművességet helyettesítjük e két világvallással.

Elképzelhetőnek tartom, hogy ha nem támadná ily hévvel a katolikus hitet, mint ahogyan azt *Walter* sugallja, hanem csak a saját meggyőződését veti papírra – elképzelhető ugyan, hogy csak ennyit tett - akkor könyve nem aratott volna ekkora ellenérzéseket. Érdekes azonban belegondolni, hogy ha valóban olyan, mind a 12 pontnak megfelelő, és ezáltal a tiltólistát elkerülő művet szeretett volna *Vámbéri* alkotni, gondolatait, véleményét, esetleg tapasztalatait papírra sem vethette volna.

Ugyan ezen három szabály alapján tiltottnak tekinti *Mikszáth Kálmán Különös házasságát*, mert abban *Mikszáth* főként a szentszékeket teszi ki megvetésnek. Arra hivatkozik, hogy a szerző nem katolikus, így elmulasztja érteni a hit tételeit, tanítását, és gyakran támadja azokat, és ez a hozzáállás, mivel személyiségéből, illetve felekezeti hovatartozásából adódik, megjelenik majdnem minden könyvében.

Tilosnak tartja még *Móricz Zsigmondtól A fáklya* című könyvet, mert szerinte benne *Móricz* főhősével a vallásnak a fétis-tiszteletből való fejlődését adhatja elő.

Walter második példájában a kilences szabálynak ellentmondó műveket sorolja, s indokolja. Ezek között *Móricz Zsigmond: Sárarany*, vagy *Babits Mihály: Mese a dekameronból* című műveik kerülnek szóba.

„*Mikszáth Kálmán* sok könyve azért veszélyes főként fiataloknak, mert az élet nagy kérdései iránt semmi érzéke sem lévén eladomázza a legkomolyabb dolgokat.”¹⁰

¹⁰ Walter János: *Egyház és kultúra*. Budapest. 1924. p.108.

Ez az a pont, ahol egy gondolat erejéig vissza kell térnünk a természettörvény jellegéhez. Egyrészt ugyanis általános jellegű, hiszen kivétel nélkül mindenki osztozik benne, másrészt viszont viszonylagos, miként a veszély is az, melytől véd. Emberek egymástól gyakran nagyban különböznek, és ez a különbözőség az, amire az előbbi idézetben *Walter János* gondolt. Ugyanis elképzelhető, hogy egy regény, vagy orvosi-, esetleg erkölcsstani könyv egy gyerek kezében veszélyes volna, viszont e könyveket egy felnőtt, megfontolt, értelmes ember gond nélkül forgathatná, és tanulmányozhatná.

Összességében tehát elmondható, hogy az Egyház a könyvbírálatról, tilalomról ugyanazt az elvet követi híven, mely az uppsalai egyetem bejáratát díszíti: „Szabadon vélekedni szép, de helyesen vélekedni még szebb”. Tekintve, hogy szólásszabadságot vallja, és támogatja egészen addig, míg azt el nem ítéli, ily módon tiltottá nyilvánítja. Hasonló dolog történt a francia forradalom idején is.

„A gondolatok és vélemények szabad közlése az ember egyik legértékesebb joga” — mondta a francia forradalom első törvénye. De megjelenése után 20 újságíró, 50 szerző lépett a vérpadra. „Az ilyen szerzők élete vád a természet ellen” — hangzott az ítélet.”¹¹

Akárcsak a radikális nacionalista, kommunista és szocialista rendszerekben működő világi hatalmak esetében, ahol a szólás szabadsága csupán addig tart, míg az senkit – ezekben a rendszerekben többnyire a politikai élet résztvevőit, azok érdekeit - sem sért.

¹¹ *Walter János*: I.m.

Az Index általános történeti áttekintése

A kezdetek

Az Index Librorum Prohibitorum magyarra fordított jelentése: tiltott könyvek jegyzéke. E könyv tartalmazza azon könyvek betűrendes listáját, indexét melyek a római katolikus egyház (Szentszék) hívei számára eretnekség, erkölcstelenség, vagy egyéb okokra hivatkozva tiltottak voltak. Bár a tiltott könyvek jegyzéke nem tartozik az ősi művek körébe, tekintve, hogy majdnem egyidős a *Gutenberg*-galaxissal már frissnek sem mondható.

Az első tiltott könyveket tartalmazó jegyzékek már az 1540-es években megjelentek, akkor még az egyetemek adtak ki ilyen listákat, melyek azokat a műveket sorolták fel, amelyek tévedéseket tartalmaznak, elsajátításuk téves tudás birtokába juttatja olvasójukat, így az egyetemeken nem tolerált könyvekké váltak.

Az első hivatalos Indexet *IV. Pál* adta ki uralkodása utolsó évében, 1559-ben. Ez három ábécérendes felsorolásban tartalmazza azon szerzőket, akiknek minden művük, akiknek csak bizonyos műveik voltak tiltottak, illetve a szerző nélküli művek címeit, továbbá ismerteti a büntetéseket is, melyekkel mind az általános szabályok szerint, mind a név szerint tiltott könyvek olvasóit sújtja.

Az első változtatásnak a trienti Index lett a terméke, melyet *IV. Pius* pápa 1564-ben tett közzé. Ez már a jegyzék előtt közli az Indexre tétel általános szabályait is. *V. Pius* pápa 1571-ben létrehozta az Index Kongregációt, s feladatköréként meghatározza a kétes művek ártalmasságának meghatározását. 1596-ban *VIII. Kelemen* pápa adta ki utoljára az Indexet úgy, hogy egyes szerzők minden művét tiltotta. *XIII. Leó* pápa „*Officiorum ac munerum*” kezdetű, 1897-ben kelt apostoli levelével az 1600-as év előtti összes, s az újak közül is több száz könyvet töröltetett a tiltott könyvek jegyzékéről. Tette ezt azért, mert úgy vélte, közel háromszáz év elegendő volt arra, hogy a régen elavult téveszmék már ne okozzanak kárt, ne sértsenek meg senkit hitében. Természetesen, ha az Indexről el is tűntek ezek a művek, a rájuk vonatkozó általános tilalmi szabályok nem szűntek meg ezzel. Egy ékes példája ennek *Conrad Gessner Historiae animalium* műve, mely európai ember számára félelmetes módon ábrázolt oroszlánt, elefántot, vagy akár a bálnának korhű elképzelését (Antonio, 2013). Műve még a hivatalos Index megjelenése előtt tiltó listára került, és nagyszerűen bizonyítja azt a tényt, mely szerint az idő múlásával lekerülhettek művek az Indexről.

XIX. – XX. század

XV. *Benedek* pápa 1917. március 25-én föloszlatta az Index Kongregációt, mely azóta a „Suprema sacra Congregatio S. Officii” egy szakosztályaként folytatja működését. Az Index utolsó hivatalos kiadása 1948-ban jelent meg az indexre tétel szabályaival, a Szt Officium instrukciójával és az 1600-as évek óta kifejezetten tiltott, közel 4000 mű címjegyzékével. Az Index, a Hittani Kongregáció 1966. június. 14-i közleményével érvényét veszttette. A tény, hogy azóta nem nyomtattak ilyen könyvet nem jelenti az Egyház felelősségének megszűnését. Érthető módon a sajtótermékek, legyenek nyomtatottak, vagy elektronikus úton terjedők, napjainkban oly mértékben megszorodtak, hogy képtelenség az ily sebességgel megjelenő minden művet egyenként ellenőrizni. Felelősségteljes döntést hozni a felől, hogy egy-egy kérdéses mű okozhat-e akkora kárt a hívő hitvilágában, hogy annak eszmei terjedését szabályozni kelljen, avagy egy ilyen szabályozást kivitelezni ma már lehetetlen küldetés.

A Központi Statisztikai Hivatal adatbázisa szerint a Magyarországon 2013-ban a megjelenés nyelvére való tekintet nélkül a megjelent könyvek, füzetek száma, mely bár egy folyamatos csökkenés eredménye, így is majdnem elérte a 12.000 darabot (Németországban ez a szám 2012-ben közel 80.000 volt)¹². Ez a szám, ha elsőre nem is tűnik soknak, gondoljunk csak bele, hogy ez közel 27.5 milliós példányszámot jelent. S bár tartalmi feltárás szempontjából egy mű több példányát felesleges volna egynél többször górcső alá venni, hogy megfelel-e a Szentszék által elfogadott tanoknak, mégis be kell látnunk, hogy ez a szám csak egyike azon (még csak nem is a nagyobb) országok sorának, ahol nyomtatott dokumentumok jelennek meg. Így érthetővé válik a gondolat is, mely szerint a könyvnyomtatással megjelent könyvek térhódítását úgy látta az Egyház, mint az „új vízözön”-t.

Mindamellettt bizonyosnak tűnik, hogy bár az Index eddig megfelelő óvatosságra tanította a híveket, azonban többé már nincs meg a kellő büntető ereje. Sőt, ha jobban meggondoljuk, akkor modern korunkban akár segítheti is egy mű eladását, ha az kiérdemli a kiemelt helyet az Indexen, így nevezhetnénk ezt akár gerillamarketingnek is. „Azt pedig csak az elvek iránt

¹² Statistisches Bundesamt, „Statistisches Jahrbuch: Deutschland und Internationales: 2013, : Buchproduktion nach Sachgruppen 2012”, p.190. https://www.destatis.de/DE/Publikationen/StatistischesJahrbuch/StatistischesJahrbuch2013.pdf?__blob=publicationFile

való érzéketlenség mondhatja, hogy minek az egyházi cenzúra ma, midőn az emberek annyira nem törődnek vele, hogy az indexre tétel valamely tilos könyvnek szinte reklámja.”¹³

És éppen ez lehet az egyik oka annak, hogy az Index már nyomtatott könyvként nem jelenik meg, csupán az Acta Apostolicae Sedis mellékletében közzétett listában; gondoskodva arról, hogy felesleges, kéretlen reklámmal ne segítse egyes művek terjedését. Tehát a Szentszék nem reklámozta, sőt nyílt árusítását sem engedélyezte. Így válhatott az Index maga is tiltott könyvvé.

Mint fentebb láthattuk, e dokumentum számos példánya kiadását megélte utolsó, 1948-as megjelenéséig. Időközben azonban maga is átalakult, tartalmi, formai változások következtében.

Mindezek tudatában gondolhatnánk akár, hogy az Index Librorum Prohibitorum inkább egy fogalom, mintsem egy fizikai könyv, hiszen több átdolgozáson, kiadáson (több mint 40) ment keresztül, miközben tartalma a kor ideológiai változásait követve, és természetesen az Egyház nézőpontját tükrözve hol bővült, hol ha csekély mértékben is, de apadt. Azonban csakis, mint fogalom nem feltétlen állná meg a helyét, ha kellő formában nem alkot egy kézzel fogható egységet. A katolikus egyház e művének megalkotásával nem csupán egy új dokumentum létrehozását tűzte ki célul, hanem a híveinek való útmutatást is, hogy óvja őket az esetlegesen hitük megítélése szempontjából káros irodalmaktól, melyek értelemszerűen olyan szerzőktől származnak, akik vagy teljes mértékben, vagy akár csak részben is, de romboló hatással vannak mindazon tanokra, melyeket a Szentszék képvisel. Így a hívők két tűz közé szorultak, hiszen egyrészt, csak a számukra meghatározott irodalmak álltak rendelkezésre tudásuk bővítése céljából, másrészt, amint a tiltást megszegik, akár az eretnokség vádjának, vagy kiközösítésnek is kitéhették magukat.

Hogy mely művek miért érdemelték ki helyüket az Indexen, az a történészeket körében is megosztó, meglehetősen összetett, vitatott kérdés, mely teljes körű megválaszolásához mélyebb kutatások szükségesek, illetve esetlegesen olyan dokumentumok, melyek már nem állnak rendelkezésre.

¹³ *Walter János* : Egyház és kultúra. Budapest. 1924. p.103.

Szerzők és műveik az Indexen

Kutatásom során nem kerülhették el figyelmemet azon nevek, melyek számomra is ismerősek, ha nem is tudományterületük részletes ismerete miatt, inkább maguk a személyek (munkájuk általi) hírhedtsége okán. E nevek között szerepel *Prohászka Ottokár* is, aki katolikus egyházi író, és székesfehérvári püspök volt.

Prohászka esetéről *Adriányi János* a következőket írta „Az a tény, hogy három kisebb művét megkérdése nélkül 1923-ban, Rómában indexre tették, nemcsak a magyar egyháztörténet egyik botránya, hanem annak is jellemzője, milyen állapotok uralkodtak annak idején a Vatikánban és a magyar püspöki kormányzatban.”¹⁴

A magyar vonatkozás hiánya felkeltette érdeklődésemet, azonban ennek valószínű nem a hazai teológiai írások makulátlansága az oka, hiszen még a legműveltebb, leglelkismeretesebb emberrel is előfordulhat, hogy gondolatai, elméletei megírása során hibát vét; hanem a feljelentések hiánya, vagy azok nagyon csekély száma.

Az Indexre tétellel kiemelt magyar írók:

Ignotus¹⁵ (szül. *Veigelsberg Hugó*): *Stato fascista, Chiesa e Scuola*. 1930.

Izsóf Alajos¹⁶: *A gyakori szentáldozás és az élet-pszichológia*. 1912.

Kollarius, Adamus Franciscus¹⁷ (szül. *Adam František Kollár*): *De originibus et usu perpetuo potestatis legislatoriae circa sacra apostolicorum regum Ungariae libellus singularis*. 1764.

Prohászka Ottokár¹⁸: *Modern katolicizmus*. 1911.

- : *Az intellectualismus túlhajtásai*. 1911.

- : *Több békességet*. 1911.

¹⁴ *Adriányi Gábor: A Katolikus Egyház története a XX. században : Kelet- Közép-kelet és Dél-Európában*. [Budapest]:Kairosz, 2005. p.184.

¹⁵ *Index Librorum Prohibitorum* : SS.MI D. N. PP. XII : Iussu editus : anno MCMXLVIII, Typis Polyglottis Vaticanis, 1948., p. 231.

¹⁶ *Müller Lajos S.J. : A római index : Nevezetesebb tiltott könyvek jegyzéke : a könyvbírálatról és a könyvtilalomról szóló legújabb egyházi törvények ismertetésével*. Budapest : M. Kultúra, 1932. p. 66.

¹⁷ *Index Librorum Prohibitorum* : I.m. p. 246.

¹⁸ *Müller Lajos S.J. : I.m. p. 86.*

Az általam vizsgált indexekben feltűnő a német, francia, olasz latin nyelvű művek többsége, ugyanakkor jelen vannak a görög, angol, spanyol, holland nyelvű címek is. 1600-nál korábbi művet pedig tényleg nem találunk már a modern kiadásokban.

Az utolsó példány több mint 4600 címet sorol fel 508 számozott oldalon, és egy melléklet lapon, mely oldalon az utolsó dátum egy 1954-es művet jelöl.¹⁹

Maude Dominica Mary Petre angol származású Római katolikus apáca volt, aki 1900-ban megismerkedett George Tyrrell jezsuita pappal, így egy olyan körnek vált igen csak hamar tagjává, akik megkérdőjelezték a katolikus értelmiséget. *Tyrrell*-t 1906-ban kiutasították a jezsuita rendből, ezek után 1909-ben bekövetkezett haláláig *Petre* birtokán lakott egy kunyhóban. *Tyrrell* halála után publikált két könyvet, melyből az egyik Tyrrell saját korábbi önéletrajzi írása volt, így a Szent szék 1913-ban Indexre tette.²⁰

A szentté avatásnak nem volt akadálya, hogy az arra felterjesztett személynek szerepelt hivatalos műve a tiltott könyvek jegyzékében, mint ahogyan az nem is volt Szent Fausztina esetében sem. *Szent Fausztina*, polgári nevén *Helena Kowalska* látomásait, melyekben Jézus, és Mária jelentek meg naplóból írta, mely halála után szintén felkerült az Indexre, azonban *II. János Pál* pápa, míg érsek volt 1967-ben kutatást indított, dokumentumokat gyűjtött, melyeket egy évvel később elfogadtak átvizsgálásra, ennek következtében pedig 1978-ban felmentették Fausztinát, és naplóját a tilalom alól. *II. János Pál* pápa 2000-ben szentté avatta, és kihirdette az egész világon Fausztina egyik látomásából származó Isteni Irgalmasság ünnepét, melyet húsvét utáni első vasárnap tartanak.

Egyházi személyek közül még Alfred Loisy abbé esetében is hasonló történt, hiszen 1903-ban az Egyház elítélte könyveit, és 1908-ban kitagadta az Egyházból, eztán 1932-ben betiltotta összes művét²¹, majd 1938-ban még nyolcat. Mindennek oka teológiai tanulmányainak összegzése volt, mely így szólt: "Jésus annonçait le Royaume et c'est l'Église qui est venue"²²: *Loisy* 1902.

Mindazonáltal tiltott műveket alkottak boldoggá, vagy szentté avatottak is, mint például Páduai *Szent Antal*, *Borja Szent Ferenc*, vagy *Bellarmino* bíboros. A cenzúra nem kímélte a

¹⁹ **Scheichelbauer**, Bernhard. *Die Johannis-Freimaurerei. Versuch einer Einführung*. 1954.

²⁰ **Petre**, Maude D.: *Autobiography and life of George Tyrrell*. 1913.

²¹ Suprema Sacra Congregatio S. Officii: *Damnantur Opera Alfafridi Loisy*. In. : [http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS%2024%20\[1932\]%20-%20ocr.pdf](http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS%2024%20[1932]%20-%20ocr.pdf); (p.237.). 2014. 04. 08.

²² Jézus hirdetni jött a Mennyek Királyságát, és ami érkezett az Egyház volt. (szerző saját ford.)

koronás főket sem, így lehetséges, hogy *I. Jakab* angol király, vagy *Nagy Frigyes* porosz uralkodó művei is tilalom alá kerültek.

Ezek után további híres nevek talán nem is tűnnek annyira meglepőnek, viszont munkásságuk világszerte ismertté tette őket, így mégis említést érdemelnek.

Baissac, Jules: *Les origines de la Religion*. 1877.

Bauer, Edgar: *Der Streit der Kritik mit Kirche und Staat*. 1845.

Cerati: *Des dangers du célibat*. 1834.

Előbbi példák esetében valóban könnyedén, akár a címből kiolvasva rájöhetünk, hogy miről is szól a könyv, s ebben az egyház mit láthatott veszélyesnek, vagy szimplán csak könnyen félreértelmezhetőnek. Azonban többnyire nem ilyen egyszerű eldönteni, hogy egy-egy műben mi is az a gondolat, ami kiprovokálta az egyház nemtetszését. Ezen művekben az okok megtalálása a művek teljes megismerése, értelmezése után lehetséges, miként a következő műveké is.

Defoe, Daniel: *History (political) of the devil as well ancient as modern*. 1743.

Van de Velde, Theodoor Hendrik: *Het volkomen huwelijk*²³. (Az ideális házasság) 1931. (A.A.S.)²⁴

Utóbbiról érdekességgként annyit, hogy a könyv eredetileg 1926-ban jelent meg, s öt év alatt 42. változatlan kiadását érte meg Németországban annak ellenére, hogy közben 1931-ben a Szentszék indexre tette. Angol nyelvű példánya 46 alkalommal nyomták újra, és több, mint félmillió példányban értékesítették. Ez a mű kétségtelenül a szexualitás egy kézikönyve, mindazonáltal írója 1905-ben nőgyógyászként tett felfedezése, mely szerint a nőknél menstruációs ciklusonként egyszer történik peteérés, vezetett a naptár alapú születésszabályozáshoz, és később további termékenység-tudatos rendszerek megalkotásához.²⁵ E témában Van de Veldét munkájában Michael Laimer is megemlíti.²⁶

²³ Theodoor Hendrik van de Velde: *Het volkomen huwelijk* In.: http://dbnl.org/tekst/veld066volk01_01/veld066volk01_01.pdf; 2014. 04. 01.

²⁴ Acta Apostolicae Sedis (Az apostoli Szentszék hivatalos közlönye.)

²⁵ Theodoor Hendrik van de Velde, In.: http://en.wikipedia.org/wiki/Theodoor_Hendrik_van_de_Velde; 2014. 04. 01.

²⁶ Michael Laimer S.J. : Igen vagy nem de hogyan? : a születésszabályozás megengedett és meg nem engedett módjai, In.: http://www.ppek.hu/konyvek/Michael_Laimer_Igen_vagy_nem_de_hogyan_1.pdf; 2014. 04. 01.

Mindeddig az derült ki számomra, hogy kutatásom során több érdekességgel fogok találkozni, mint azt először gondoltam volna. Történhetett ez pedig azért, mert balga módon nem vettem számításba, hogy a tiltott könyvek jegyzéke bár eredendően azokat a műveket igyekszik tiltani, amelyek a hitet veszélyeztetik, ezek között azonban a legkülönbébbeket találhatjuk, a fentebb hozott erre az egyik legjobb példa. Ismervén a Szentszék állásfoglalását az adott témában érthetővé is válik, hogy mely az az aspektusa a könyvnek, mondanivalónak, ami miatt az Egyház elítélte azt.

További érdekességként szeretném kiemelni a tudomány egy másik ágát, melyet az ily kutatásokkal szerzett eredmények előmozdíthatnak. Ez pedig az irodalomtudomány.

Tételezzük fel, hogy adott egy írói álnéven sikeresen publikáló szerző. Helyezzük el őt egy bonyolult korban, mondjuk a felvilágosodás korában, Franciaországban. Tegyük fel továbbá, hogy sokoldalú írónk, költőnk egyéni módon szemléli a világot, hevesen támadja a dogmatikus egyházat, pártolja a vallás- és szólásszabadságot, valamint támogatja az állam és az egyház szétválasztásának ideáját, mindennek pedig hangot is mer adni, dacolva az érintett intézmények haragjával. Hősünket nevezzük az egyszerűbb érthetőség kedvéért *François-Marie Arouet*-nek. Amennyiben hihetünk a forrásoknak²⁷ az imént nevén nevezett ikonikus alak 20 ezer levelet, illetve 2000 könyvet, és brosúrát írt, mindehhez pedig 178 álnevet használt. Az alábbiakban az általam talált tíz, és hozzájuk tartozó egy-egy mű felsorolása következik.

Amabed: *Les lettres, traduites par l'abbé Tamponet.* 1779.

Bazin: *La philosophie de l'histoire.* 1768.

Bourdillon, Joseph: *Essay historique et eritique sur les dissensions des églises de Pologne.* 1768.

Catéchisme: *de l'honnête homme ou dialigue entre un caloyer et un homme de bien traduit du grec vulgare.* 1765.

Francheville, de: *Le siècle de Louis XIV.* 1753.

Gouju, Charles: *Lettre à ses frères.* 1762.

Kaiserling: *Discours aux confédérés catholiques de Kameniek en Pologne.* 1769.

²⁷ Voltaire. <http://en.wikipedia.org/wiki/Voltaire#Writings>; 2014.04.07.

Ralph: *Candide, ou l'optimisme traduit de l'allemand.* 1762.

Tamponet: *Les questions de Zapata traduites par le sieur Tamponet, docteur de Sorbonne.* 1771.

Voltaire: *Histoire des croisades.* 1754.

Az iménti felsorolásból az is kitűnik, hogy miközben az indexen felsorolt címek között Voltaire kifejezetten sok műve kapott helyet, műveit mégsem összességében tiltották, csupán bizonyos darabjait. S bár az Egyház nem a személyeket vizsgálta, hanem azok műveit, mégis akadt olyan író, akinek nem csak az egy bizonyos témával, mint szerelemmel, teológiával, vagy filozófiával foglalkozó műveit emelték Indexre, hanem mindegyiket, s ezt az „opera omnia” (minden műve) jelöléssel fejezték ki. Ilyen szigorú tilalommal látták el többek között *Giordano Bruno*, *Thomas Hobbes*, vagy *Alexander Dumas* műveit is.

Bruno, Giordano: Minden munkája. 1600.

Dumas, Alexandre: Minden szerelmes regénye. 1863. Apját és fiát is Indexre tették.

Hobbes, Thomas: Minden munkája. 1703.

Stendhal, Henri Beyle de: Minden szerelmes regénye. 1864.

Érdekesség azonban, hogy amíg *Stephanus Baluzius: Vitae paparum avenionensium* 1698-as példánya tiltott volt²⁸, az 1699-es párizsi példányt már szabadon lehetett olvasni.

A két pápa által is ünnepélyesen betiltott mű, mely csak az egyházból való kiközösítés terhe alatt lehetett olvasni:

Berruyer, Isac-Joseph: *Histoire du peuple de Dieu.* 1757. és 1758. A II. rész XIV. Benedek, a III. rész XIII. Kelemen pápa bullája által lett ünnepélyesen tiltva.

További kérdéseket, elemzések szükségszerűségét vetheti fel az a tény, mely szerint *Victor Hugo A nyomorultak*²⁹ című regénye miért szerepel a tiltott könyvek között. Valószínűsíthetően az ok pedig ott keresendő, hogy a szereplők, bár igen ideális színben kerültek feltüntetésre, erkölcsük mégsem teljesen ideális.

²⁸ **Baluzius, Stephanus:** *Vitae paparum avenionensium.* 1698.

²⁹ **Hugo, Victor:** *Les misérables.* 1864.

A következő művek Indexről való hiánya azonban mindenképp bővebb magyarázatot érdemelne. A magyarázat lehet egyszerű, tekintve, hogy dolgozatom elején vázoltam azt a 12 szabályt, amelyet alkalmazva könyvek egész sorát tiltották, azokat viszont egyenként nem vezették Indexre. Viszont felmerülhet az az elmélet is, mely szerint az Egyház jobbnak látta nem „magára haragítani” a Harmadik Birodalom rettegett vezetőjét.

Marx, Karl Heinrich: Minden munkája (1818-1883)³⁰

Hitler, Adolf: *Mein Kampf*. 1925.

Darwin, Charles: *On the Origin of Species*. 1859.

Ugyanakkor nagyatyja Indexre került.³¹ Indexre került még többek között *Kant* és *Pascal* is.³²³³

³⁰ Leonis XIII pont. max: Index librorum prohibitorum : sanctissimi domini nostri In.: <https://archive.org/stream/indexlibrorumpro00turiuoft#page/256/mode/2up>; 2014.04.01.

³¹ Darwin, Erasmus: *Zoonomia or the laws of organic life*. 1817.

³² Kant, Immanuel: *Kritik der reinen Vernunft*. 1827.

³³ Pascal, Blaise: *Pensées, avec les notes de m. Voltaire*. 1789.

Modernkori értelmezés, felbukkanás, előfordulás

Irodalomban

J.K. Rowling *Harry Potter és a bölcsek köve* című könyvében megjelenik a könyvtár zárolt részlege, avagy a tiltott szekció, melyet csak egy kordon választott el a könyvtár egyéb részeitől. Az itt elhelyezett könyvek olvasása tanulók számára szigorúan tiltott volt, ezek csak tanárok, és felsőévesek számára voltak elérhetőek. A tiltott könyvek ideája itt is megjelenik, védeni, oltalmazni kívánja az avatatlan, laikus felhasználókat a könyvek tartalmazta veszélyektől. Ezeket a könyveket biztonsággal ugyanis csak azok forgathatták, akik számára már nem a cím, hanem a tartalom az irányadó.

„A tiltott könyvek a könyvtár túlsó végében álló polcokon pihentek. ... A címeiktől nem lett sokkal okosabb. A könyvgerincek málladozó, megfakult arany feliratai Harry számára ismeretlen nyelven íródtak. Jó néhány kötetnek nem is állt cím a gerincén, s az egyik könyvön sötét folt éktelenkedett – talán vér.”³⁴

Animében³⁵

A „*Toaru Majutsu no Index*”³⁶ története Akadémiavárosban játszódik, mely technológiailag magasan fejlett iskolaváros, ahol tudományosan fejlesztett, emberfeletti képességekkel rendelkező, úgynevezett „esper” diákok tanulnak. Index, a történet egyik főszereplője egy 15 év körüli apáca, az Anglikán Egyház tagja. A történet szerint az ő tudatában van beültetve az a 103.000, egyház által tiltott mágiakönyv, melyeket fotografikus memóriája segítségével tud felidézni, és saját, vagy barátai védelmében a könyvek tartalmát alkalmazni is képes. A történet a tudomány és mágia együttélésének, illetve folytonos harcának színtere. A diákok képességeik kifarrottsága alapján 0-5 közötti szintekre osztottak, és a rivalizálás közöttük állandó tényező, mintegy képességeik fejlesztésének, az 5. szint elérésének egyik eszköze. Ebben a világban jelenik meg *Index*, mint a végtelen tudás tárháza. Állandó felügyeletet igényel, mert az ő által birtokolt hatalmas tudás vetekszik, és meghaladja a legfejlettebb képességekkel rendelkező diákok erejét is, így célpontja, és középpontja is lesz egyszerre mindkét csoport érdeklődésének.

³⁴ J. K. Rowling: *Harry Potter: és a bölcsek köve*. Animus, Budapest, 2002. p.193.

³⁵ japán animációs filmek, filmsorozatok

³⁶ írta: Akahosi Maszanao, rendezte: Nisikiori Hirosi, kiadója: Geneon Entertainment, a 24 epizódból álló sorozat sugárzása 2008-ban kezdődött.

A 0-ás szinten lévők érdekes módon viszont több empátiát tanúsítanak, mint hataloméhes, magasabb szinten lévő társaik. Képességük, mint a főszereplőé (*Toma*) is, passzív, így azt fejleszteni gyakorlás útján nem lehet. Azonban ezzel megkapják a lehetőséget, hogy rendet teremtsenek a hatalmi csatározások harcmezéjén. A történet során bekövetkező személyiségfejlődések, és a történet morális tanulsága szerint minden ember képes pozitív irányú változásra, illetve vannak olyan dolgok, mint Index maga, melyek tiltottsága nem kicsinyes féltékenységek következménye, hanem gondviselés eredménye.

Egész estés filmben

Fahrenheit 451

A könyv megfilmesítése több szempontból is érdekes. Egyrészt, mert így több emberhez jutnak el a gondolatok, fordítás esetén ez megint csak megsokszorozódik, így különösen nagy figyelmet kell a tartalomra, mondanivalóra fordítani. A cím *Ray Bradbury* értelmezésében - a Celsius fokban egészen pontosan 232,778 fok - a papír öngyulladás hőmérséklete. A disztópia³⁷ története pontosan nem tudjuk mikor, vagy hol játszódik, a film kiadására azonban 1966-ban került sor, pontosan abban az évben, mikor az Index érvényét veszítette. A történet fő témái a cenzúra, a tudás és tudatlanság párharca. Találunk benne számos vallási utalást (többnyire Bibliához kapcsolódót) és lényeges szimbolizmust is.

Ebben a világban *Montag* egy tűzoltó, akinek az a feladata, hogy elrejtett tiltott könyveket égessen el. A történet nem szolgál kielégítő magyarázattal arra nézve, hogy miért lesznek tiltottak a könyvek a jövőben, vagyis több ok együttes hatásával magyarázza azt. Ezek egyrészt az érdektelenség, illetve az irigység. Érdektelenség, mert a modern szórakoztatási eszközök, mint a televízió, rádió, sebes közlekedési eszközök felgyorsult világában az embereknek nincs idejük elmélyülni bármiben is. Másrészt az irigység, mert akik nem olvastak annyit nem szeretik alárendeltnek érezni magukat az olvasottakkal szemben. Azonban a regény azt sugallja, hogy a könyvekben felbukkanó, kisebbségi csoportok elégedetlenkedése, boldogtalansága a fő gyújtópontja a tilalomnak.

A tudás tudatlanság viszállya ott mutatkozik meg, hogy a tűzoltók feladata elpusztítani a tudást, ezzel elősegítve megteremthesse az azonosságot a tudatlanságban. A média tartja tudatlanságban a népet, gondolkodásra nem kényszerített „zombikká” lesznek így, ahogy a filmben is elhangzik.

³⁷ utópiával ellentétes társadalmi változat

A szimbólumok jelentése tartalmazza az egész történet magját. Egyrészt a *homok és a szita* jelképei, melyek Montag gyerekkorának játékaik voltak a tengerparton. A homok jelképezi az igazságot, a szita az emberi elmét, mely próbálja nehezen megtartani igazságot. Ez maradandó módon mégis lehetetlenné válik. A *főnix* az, mellyel Granger³⁸ az emberiséget hasonlítja össze azzal a különbséggel, hogy az emberiségnek megvan az az előnye, hogy felismerje a hibáit, és ne kövesse el őket újra. A főnix nem csupán a természet ciklikusságának jelképe, de Montag lelki újjászületésének is. A regény végén pedig Granger azt javasolja, hogy építsenek egy *tükrögyárat*, ahol a tükrök az önértelmezés, és önmagunk tisztán látásának a jelképei.

A párhuzamot a film, és az egyházi könyvtárlalom között, bár az első könyvégetés jelenete után érezni még nem lehetett, ott lebegett a gondolat, hogy válogatás nélkül, minden művet elégettek. Ami igazán rámutatott a hasonlóságra az mégis az volt, mikor Montag felsorolta egy heti „programját”³⁹. Ez ugyanis meglehetősen rendszeresnek bizonyult, angolul minden nap az annak a napnak kezdőbetűjével kezdődő szerzők műveit. A felsorolt szerzők mind szerepeltek valamely művükkel a tiltott könyvek listáján.

A filmben egy igen érdekes gondolat ragadta meg figyelmem. A főszereplő jelenti ki ugyanis, hogy ő minden könyv mögött egy embert lát. Véleményem szerint ennél azért többről van szó, főleg úgy, hogy egy idős hölgy nem volt hajlandó könyveit hátrahagyva elvitetni magát, inkább választotta a „máglyahalál”-t, és hamvadt el könyveivel együtt. Némi értelmzés után arra a kérdésre jutottam, hogy ha a könyvégető tűzoltók mindazt a könyvet elégetik, amivel az idős hölgy eggyé vált, nem látták-e, hogy őt magát égetik el, s miért zavarja a gondolat, ha látja az embert tűzben perzselődve vergődni, s nem szorul el a szíve, mikor könyvek lapjai válnak hamuvá? A válsz pedig a kettejük közötti tudásbeli különbség volt. Egy embertől, kinek élete az olvasás, tudásának bővítése, a határok felderítése, és meghódítása, elveszik a könyveket, azzal épp az életét veszik el.

Végezetül a „könyv-emberek”, akik egyenként memorizáltak egy-egy könyvet, s azt szóban megosztották egymással, majd ugyan így adták tovább, várva a kellő időre, mikor újra értéke lesz a leírt gondolatoknak is. Itt jutott eszembe, amit előbbi pontban, az Animében felvettem, kifejttem. Igazán csak így, filmen keresztül látva érzékelhető, hogy ha egyetlen könyv ennyire fontos lehet egy ember számára, és annak minden szavát megjegyzi, egy

³⁸ a könyv-emberek vezetője

³⁹ „Monday, we burn Miller; Tuesday Tolstoy; Wednesday, Walt Whitman; Friday, Faulkner; and Saturday and Sunday, Schopenhauer and Satre.”, hétfőn Millert égetünk, kedden Tolstoyt, szerdán Walt Withmant, pénteken Faulkner-t, szombat és vasárnap Schopenhauert és Satre-t.

érdekes, és különleges hatalommal rendelkezik, és ez a tudás. Elképzelhetnénk, hogy mekkora tudás lenne annak az embernek a fejében, aki több mint 10.000 művet, a legváltozatosabb témában, képes volna fejében megőrizni, annak minden tudását felhasználni, ha az Index ember lett volna, ilyen lett volna.

Ismeretterjesztő sorozatban, dokumentációkban, cikkekben

2009-ben a „YouTube” nevű videó megosztó portálon már megtalálható volt a vatikáni tiltott könyvekkel foglalkozó „Vatikan - Verbotene Bücher” német nyelvű dokumentumfilm hat részre darabolt változata, melyet a ZDFdoku csatorna mutatott be műsorán. Az első rész⁴⁰ alatt megjegyzések között pedig találunk egy cikket, mely szintén ezzel a kérdéskörrel foglalkozik.⁴¹

Érdemes figyelemmel kísérni a legfrissebb híreket a témával kapcsolatosan, legyen szó bármilyen kutatási területről, hiszen akkor hasznos naprakész információkkal bővíthetjük tudásunkat, és lehetünk a legfelkészültebbek saját tudományterületünkön is. Ilyenképp bizonyult például hasznosnak két cikk összehasonlítása. A „Die Welt” című lap online 2009. április 7-én közzétett cikkében firtatta az Index kérdését, s ajánlotta az aznap esti, illetve másnap esti televíziós műsor megtekintését, ami szintén ugyan azzal foglalkozik, mint maga a cikk. Úgy tűnik, ez a téma márpedig igenis érdekli az embereket, mert a „Glauben & Wissen” német nyelvű újság kísértetiesen hasonló online cikke⁴² végén ugyancsak közli a televízió csatorna nevét, és a műsor kezdési dátumát.⁴³

Az érdekesség, hogy a német nemzetiségű *Hubert Wolf*, aki a műsorban szerepelt, elsőként kapott engedélyt a Vatikán archívumában elhelyezett, több mint 400 év intellektuális történelmét felölelő archivált anyag kutatására. Amit még nagyjából sem volna könnyű megbecsülni, hogy az ily hosszú idő óta halmozódó dokumentumtenger feltárása mennyi időt, energiát, türelmet emészthet föl, és fog a jövőben.

⁴⁰ Melanielebt: *Vatikan - Verbotene Bücher* - 1/6: <https://www.youtube.com/watch?v=6zzifMs4XCQ>; 2014. 04. 01.

⁴¹ Facius, G.: *Rom setzte Hitler nicht auf den Index : aber Heinrich Heine : ein ZDF-Zweiteiler entschlüsselt "Die schwarze Liste des Vatikan" : auf ihr standen die für Katholiken verbotenen Bücher*, In.: http://www.welt.de/welt_print/article3516305/Rom-setzte-Hitler-nicht-auf-den-Index.html; 2014. 04. 08.

⁴² Glauben & Wissen: *Die schwarze Liste des Vatikans*, In.: <http://www.liborius.de/wissen/die-schwarze-liste-des-vatikans.html>; 2014.04.08.

⁴³ *Die schwarze Liste des Vatikan*. <http://www.zdf.de/dokumentation/die-schwarze-liste-des-vatikan-5444962.html>; 2014.04.08.

Az imént említett cikkek, oldalak kihangsúlyozzák, és igyekeznek alátámasztani, hogy ezek a kutatások nem az Egyház háta mögött, pincéjében, a sötétben, titokban történő kutakodások, hanem a Szentszék által kezdeményezett, bízott, igen is komoly kutatómunka, mely igyekszik ezzel is megkérdőjelezni azokat a könyvtilalommal kapcsolatos rejtélyes sztereotípiákat, melyek körüllegik e témát.

A kutatás eredményeinek összefoglalása

Egészében tekintve elmondható, hogy mind könyvtörténeti szempontból, mind pedig egyháztörténeti megközelítésből vizsgálva ezt a könyvet, ennek történetét, kijelenthetjük, hogy olyan szálakat mozgat meg, olyan eseményekkel áll kapcsolatban, melyek maguk is külön magyarázatra szorulnak, így további kutatást igényelnek. 2005. február 7-én *Tom Heneghan*nek megjelent cikkében⁴⁴ például rendkívül érdekes, és elgondolkodtató felvetést találhatunk.

Felmerül ugyanis a kérdés, hogy vajon *Karl Marx*, elméletei miatt, vagy *Charles Darwin* evolúcióval kapcsolatos munkái, vagy *Sigmund Freud* filozófiája miatt, miért nem szerepelnek a tiltott könyvek listáján? *Hubert Wolf* Leibniz-díjas egyháztörténész a fent említett cikkben kitér rá, hogy ugyan nem bizonyított, de valószínű, hogy a Vatikán, miután elítélte *Galileo*-t, állítása miatt, mely szerint a Föld kering a Nap körül, leszűkítette a figyelmét, és nem foglalkozott tudományos művekkel, hacsak azok nem érintették világosan a teológiát, a hitet, vagy a Bibliát.

Avagy további érdekes kérdéseket vethet fel, hogy a *Tamás bátya kunyhója* miért kerülhetett olyan közel ahhoz, hogy tiltólistára kerüljön, s *Adolf Hitler Mein Kampf*-ja ugyanakkor miért nem került fel rá soha sem.

Mindezeket figyelembe véve akár azt is feltételezhetnénk, hogy a fenti művek az imént felsorolt indokokon kívül azért sem képezték részét az Indexnek, mert szerzőik munkássága annyira közismert volt, hogy nem volt szükség a kiemelésükre. Elég volt az általános tilalom elvére, vagy a természettörvény általi tiltásra hivatkozni, és beláthatjuk, hogy ezek után nem kellett magyarázni egyetlen, a hitéhez hű hívőnek sem, hogy miért is tiltottak mégis ezek a művek, ha az Indexen nem is szerepelnek.

E témát többen eredménnyel kutatták már a vatikáni archívum 1998-as megnyitása óta, köztük *Hubert Wolf*, Gottfried Wilhelm Leibniz-díjas teológus egyháztörténész is, akinek a Vatikán archívumának tanulmányozása után két könyve is megjelent, mintegy összefoglalandó kutatásának eredményeit, és következtetéseit.

⁴⁴ *Heneghan, T. : Secrets Behind The Forbidden Books. 2005, In.: <http://americamagazine.org/node/147166>; 2014.04.01.*

Ezek:

- 2006-ban: *Index: Der Vatikan und die verbotenen Bücher* (magyarra fordítva: A Vatikán, és a tiltott könyvek)⁴⁵
- 2008-ban: *Papst und Teufel: Die Archive des Vatikan und das Dritte Reich*⁴⁶ (magyarra fordítva: A Pápa és az Ördög: A Vatikán levéltára, és a Harmadik Birodalom).

Adriányi Gábor, 2002-ben megjelent, *Prohászka és római index* című könyvének előszavában írja le, hogy milyen módon kapott engedélyt a Hittani Ügyek Kongregációjának (korábban Szent Officium, ahova tartozott 1917-es megszüntetéséig az Index Kongregáció is) levéltárának kutatására.

Müller Lajos 1926-ban megjelent könyve - bár jóval a levéltár hivatalos megnyitása előtt keletkezett - a „*A római index: nevezetesebb tiltott könyvek jegyzéke: a könyvbírálatról és a könyvtilalomról szóló legújabb egyházi törvények ismertetésével*” ugyancsak ezzel a tárgykörrel foglalkozik, és kutatásom alapjául szolgált. Összehasonlító munkám során egy apró hiányosságot véltem felfedezni, ez pedig az évszám szerinti index hiánya, mely figyelembe vette volna, s így sorolta volna fel az előző példány megjelenése óta Indexre tett művek szerzőinek neveit a hozzájuk tartozó címekkel. Egy ilyen elv alapján rendezett lista nagyban megkönnyítette volna az 1841 – és 1948 között Indexre került művek keresését. Természetesen érthető számomra az is, hogy könyve elsősorban nem egy kutatás alapját kívánja képezni, mint inkább egy kutatás eredményét, mellyel remélem, hogy elérte célját, hiszen könyve rövid idő elteltével megérte második kiadását is, így téve elérhetővé mindazok számára, akik útmutatást kerestek az Egyház által tiltott, illetve jóváhagyott művek áradatában.

Tekintve, hogy a hivatalos, továbbra is engedélyhez kötött kutatások előtt csak 1998-ban nyitották ki az archívum kapuit, elképzelhetőnek tartom, hogy a folyamatban lévő kutatások eredményei akár öt évenként, de folyamatosan fognak napvilágot látni.

⁴⁵ Hubert Wolf : *Index. Der Vatikan und die verbotenen Bücher*, C.H. Beck, 2006.

⁴⁶ Hubert Wolf : *Papst und Teufel. Die Archive des Vatikan und das Dritte Reich*. München: C.H. Beck, 2008.

Véleményformálás

Kutatásom során arra a következtetésre kellett jutnom, hogy első feltételezésem, mely szerint a tiltott könyvek jegyzékében nem jelenik meg számottevő magyar vonatkozás helytelennek bizonyult. És bár az Index Librorum Prohibitorum oldalain felsorolt hazai érdekeltségű címek a többi nyelven megjelent, és betiltottakhoz képest elenyésző, az általános tilalom 12 pontjának értelmezése, és alkalmazása során azonban kiderül, hogy egy szerzőnek akár több műve is a tiltottak közé tartozik, akkor is, ha azok nincsenek egyenként kiemelve az Index soraiban azok címe vagy szerző neve szerint.

Második feltételezésem, minthogy az Indexre tett művek kizárólag világi szerzők alkotásai, szintén tévesnek bizonyult. Többek között *Prohászka Ottokár* illetve *Szent Fausztina* műveinek tiltott könyvek jegyzékébe történt felvétele is ezt igazolja. *Alfred Loisy* abbé esete pedig arra is rámutatott, hogy mennyire veszélyes, és félreérthető is lehet még a legelkötelezettebb hívek az általános vélekedéssel való szembehelyezkedése.

Leginkább harmadik tévedésem lepett meg, ugyanis ahhoz, hogy helytelenségemről meggyőződjek, a témám tárgyát képező Index több példányát kellett kutatnom, egymással összehasonlítanom őket, és végül levonni a megfelelő következtetéseket. Érthetővé, és világossá vált számomra, hogy az Indexre tétel egy iránymutatás volt, mellyel az Egyház óvni volt hivatott a híveit azoktól a tanoktól, melyekről úgy vélte azok káros ideológiákat tartalmaznak. Így vált lehetségessé az, hogy a tiltott könyvek jegyzéke nem csak bővült, de idővel arról bizonyos műveket el is távolítottak. Így járt például *Kopernikusz*. Ő a Föld forgásáról szóló művének első példányát halálos ágyán, 1543-ban még láthatta. Azonban *Galilei* műveit, miután 1615-ben Indexre tették, az idő múlásával, a tudomány fejlődésével folyamatosan oldották fel a tilalmak alól, mégis 1835-ig kellett várni a művek teljes feloldására, Indexről való eltávolítására.

A témában való elmélyülésem következménye számomra kifejezetten meglepő; ugyanis ráébredtem arra, hogy amit eddig tudni véltem az Index Librorum Prohibitorum-ról, az jelentéktelennek mondható. Kutatómunkám során egy sor olyan forrást, utalást, elrejtett metaforát találtam, melyek több feltett kérdésemre is válasszal szolgáltak. Azonban mindamelllett, hogy egy meghatározott képet körvonalaztak, mutattak rá tényekre, cáfoltak, vagy erősítettek meg bennem a kutatásom során felmerült kétségeket, teljes bizonyossággal munkám végeztével sem mondhatom, hogy immáron ismerem, s mindent tudok a tiltott könyvek jegyzékéről. Dolgozati munkámban igyekeztem kitérni kizárólag az érdekességekre,

melyek megragadhatják akár a laikus érdeklődését, kíváncsiságát is, azonban felhalmozódott bennem egy sor olyan gondolat, mely szerint ezt a kutatómunkát még lehetne hasonló irányban folytatni, hiszen ha az ember érdeklődéssel tekint a legkülönbözőbb dolgokra egy idő után akaratlanul is megmutatkoznak az összefüggések számára. Kiderül, hogy olyan dolgok állnak egymással, ha nem is szoros, de tagadhatatlan kapcsolatban, melyekről addig nem tudott, hiszen csak az „csatlakozás” egyik pólusát ismerte, s nem érzett késztetést, hogy a kapcsolódások számát akár észrevegye.

További források lelhetők fel mind az Indexen szereplő személyekkel, mind az Index részletes életével kapcsolatban, így válhat egyszerűbbé mindkét nézőpont megértése – mind az Egyházé, mind a bírálóié.

Kutatómunkám során sikerült megvalósítanom célokat, amiért elkezdtem dolgozatom tárgyával foglalkozni, és hálás is vagyok, amiért egy ilyen, nem hétköznapi, és kifejezetten vitatott témával gazdagíthattam tudásomat, egészen az inkvizíció „munkásságától” (Kulcsár, 1968) *II. János Pál* pápa 2000-ben tett pápai „mea culpa”jáig, mely során bocsánatot kért egyháza múltban elkövetett bűneiért.

Mindezen kutatásom azonban csupán retrospektív feltárást, személyes érdeklődésemből fakadó, és természetes kíváncsiság minden olyan aspektusa felé a témának, ami tiltott. Megértve, és alkalmazva jelen világunk technikai, társadalmi adottságait kíváncsian tekintek a jövőbe, hiszen oly nehéz megjósolni, ha nem egész egyszerűen lehetetlen, hogy a jövőben milyen rendszerek, mi módon fogják az információt gyűjteni, rendezetten tárolni, és visszakereshetővé tenni.

Az időgép című 2002-es filmben a nem is olyan távoli jövőben megvalósult az emberiség tudásának összekötése, egy helyről történő elérése, ez egyesíti a fejlett hálózati rendszer iránti igényt a feltárás, és feldolgozás egységesítésével, továbbá a hozzáférhetőség problémáját is megoldani látszik a jelenleg még nem teljesen kiforrott, úgynevezett WEB 3.0 – talán azt már meg is haladó – technológiával. A filmben ugyanis az olvasó egy klasszikus keresést végez, keresőszavakat ad meg a fotonikusan kivetített „könyvtárosnak”, aki már nem egy hús-vér személy, hanem a tudásbázis egy gondolkodó eleme, programja. Ily módon nemcsak arra képes, hogy négy kérdésként feltett tudományterületből kitalálja, hogy a látogató - ha az nem is tudja megfogalmazni, csak ily módon körbeírni szükségletét - valójában mire is kíváncsi, és legjobb tudásához mérten minden rendelkezésre álló adatot elő tudjon keresni, hanem arra is, hogy egy konkrétan feltett kérdést megválaszoljon mindazon információ segítségével, amit az

emberiség felhalmozott. A filmben elhangzott az egzakt kérdés, mely szerint „Miért nem képes az ember megváltoztatni a múltat?” a válasz pedig „Mert az ember nem tud a múltba utazni.” tekintve, hogy a kérdést egy időutazó teszi fel, a válasz nem kielégítő a kérdező számára. Ez lehet a helytelenül feltett keresőkérdés, vagy az állomány hiányosságának is következménye.

Felmerülhet azonban a kérdés, hogy esetleg a cenzúra következményeképpen nem elérhető ez az információ, köztudomásul, hogy a múltba történő időutazás akár végzetes következményekkel járhat a jelenre nézve. S ha ez így volna, akkor vajon a jövőben is megmarad az információk kettéválogatása, s kik lesznek, akik azt végzik majd, milyen elvekhez, erkölcsökhöz fogják majd igazítani?

Nem beszélve a raktározás és az állomány elhelyezésének kérdéséről; ugyanis amennyiben képesek volnánk összegyűjteni a Föld összes tudását egyetlen helyre, képesek volnánk tárolni azt, akkor már csak a rendezést kellene megoldani, a keletkező műveket onnantól kezdve egyszerűbben, és célirányosan ebbe a rendszerbe tölthetnénk fel, így azonnal elérhetővé téve az arra kíváncsiak számára. Ezzel eljutnánk oda, hogy nem a hordozó, nem a dokumentum az elsődleges, hanem maga az információ, amit azok hordoznak.

Zárásként pedig néhány példával szeretnék szolgálni arra vonatkozóan, hogy a jövő elkezdődött, és ebben a Katolikus Egyház is részt vállal, hiszen a mai információs társadalomban a könyvek szerepe mintegy háttérbe szorul a média integrációjának következtében.

*Az egyház és az internet*⁴⁷ illetve *Az internet etikája*⁴⁸ címmel 2002-ben a Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa két megjelent cikkével az Egyház is bekapcsolódott a média vérkeringésébe, elismerte annak fontosságát, meghatározó voltát, ugyanakkor előrevetít jövőbeli terveket, elképzeléseket, véleményeket, még a cenzúrával kapcsolatban is. Ilyen például az előzetes kormányzati cenzúra kerülése. „A cenzúra ... csak abszolút vészhelyzetben alkalmazható”⁴⁹. Ahogyan pedig egy idei áprilisi cikkben olvashatjuk, *Ferenc* pápa meg tudja szólítani a XXI. század emberét is, segítségére van a technológia, és az együttműködésük gyümölcse egy immáron más szinten, új médiumokon keresztül

⁴⁷ *Az egyház és az internet* / Kiadja a Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa, 2002. In: <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=131#J3>, 2014.06.18.

⁴⁸ *Az internet etikája* / Kiadja a Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa. 2002. In: <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=130#N4>, 2014.06.18.

⁴⁹ *Communio et progressio*, 86.

megvalósuló evangelizáció. Ugyan ebben a cikkben⁵⁰ szerepel egy videó is „Találkozz Ferenc pápával” címmel, illetve a Twitter említése - ahol is a pápa a @pontifex elnevezésű fiókon keresztül kommunikál híveivel – mellett találunk egy „The Pope App” nevű okostelefonra fejlesztett alkalmazást, ami végeredményben egy „pápafigyelő”, mely lehetővé teszi képek, videók megtekintését, a pápa eseményeinek, zarándoklatainak követését beépített naptárával, vagy webkamerák által közvetített adásokon keresztül.

Így tehát belátható, hogy az Egyház nem óhajt lemaradni a „technikai fegyverkezésben” sőt, igyekszik felvenni a ritmust, és megszólítani híveiket saját közegükben, így teremtve meg egy közvetlenebb kommunikációs csatornát a pápa és a hívők között a XXI. században.

⁵⁰ Pirik Fanni: Ferenc pápa és a közösségi platformok, 2014. április 21. In: <http://www.prherald.hu/2014/04/ferenc-papa-kommunikacioja-2/>, 2014.06.18.

Forrásjegyzék

Nyomtatott

1. Adriányi Gábor (2002): Prohászka és római index, Szent István társulat, Budapest.
2. Adriányi Gábor (2005): A Katolikus Egyház története a XX. században : Kelet-Közép-kelet és Dél-Európában. Kairosz, [Budapest].
3. Chobot Ferenc (1909): A pápák története. Rákospalota.
4. Diós István. (1993-). Magyar Katolikus Lexikon 5. köt., Viczián János, Homo-J. Budapest: Szt. István Társ., 2000. 15 köt.
5. Grigulevics, I. R. (1972) : Az inkvizíció története. Kossuth, Budapest.
6. Hangay Zoltán (1991) : A pápák könyve : A római pápák Szent Pétertől II. János Pálig. Trezor, Budapest.
7. Index Librorum Prohibitorum (1948) : SS.MI D. N. PP. XII : Iussu editus : anno MCMXLVIII. Typis Polyglottis, Vaticanis.
8. Kulcsár Zsuzsanna (1968) : Inkvizíció és boszorkánypörök. Gondolat, Budapest.
9. McHenry, R. . (1994-). Britannica Hungarica 9. köt., Széky János(főszerk.), Holstein kabuki. Budapest: Magyar Világ, 1994-. 20 köt.
10. Müller Lajos (1932) : A római index / nevezetesebb tiltott könyvek jegyzéke. A könyvbírálatról és a könyvtilalomról szóló legújabb egyházi törvények ismertetésével. Magyar Kultúra, Budapest.
11. Prohászka Ottokár (1918) : Kultúra és terror.: Élet, Budapest.
12. Tonhaizer Tibor (2003) : Egyetemes egyháztörténelem.: Sola Scriptura, Budapest.
13. Walter János (1924) : Egyház és kultúra. Budapest. p.103-119.

Elektronikus

1. Acta Apostolicae Sedis. http://www.vatican.va/archive/aas/index_en.htm; 2014.04.06.
2. Antonio, J. : "Historiae Animalium" 16th Century. 2013. In.: <http://facsimilium.blogspot.hu/search/label/Bibliotheca%20universalis>
3. Campeggi, C.. Sacrique concil. Tridentini autoritate prohibitorum. 1582. In.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10983762_00016.html?numScans=250&zoom=0.05; 2014.04.04

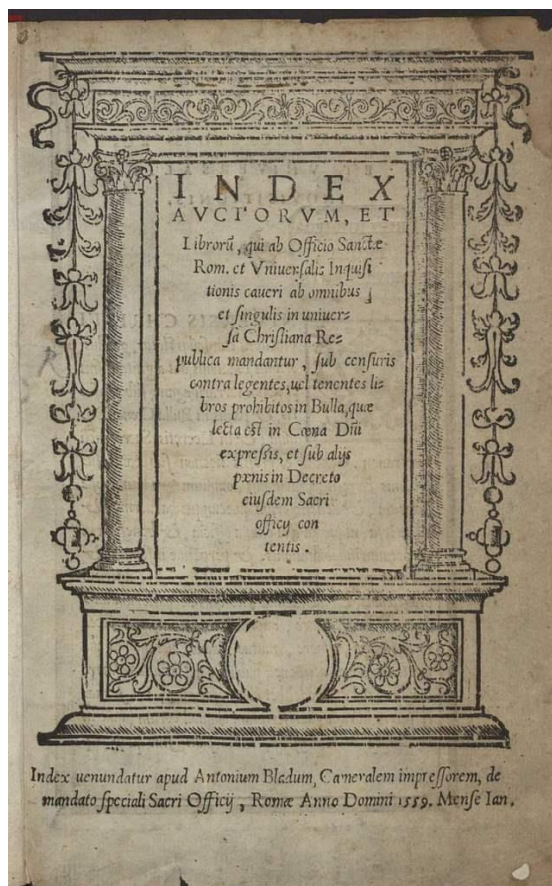
4. Deutsche Forschungsgemeinschaft. 2003. In:
http://web.archive.org/web/20070929104450/http://www.dfg.de/aktuelles_presse/preise/leibniz_preis/2003/wolf.html; 2014.04.04
5. Deutsche Forschungsgemeinschaft. 2003. In:
<http://scienceblog.com/community/older/2003/D/20032131.html>; 2014.04.04
6. Az egyház és az internet / Kiadja a Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa, 2002. In:
<http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=131#J3>, 2014.06.18.
7. Frenyó Zoltán : Prohászka index-ügye száz év távlatából. In. :
http://www.ppek.hu/konyvek/Frenyo_Zoltan_Prohaszka_index-ugye_szaz_ev_tavlatabol_1.pdf; 2014.04.08.
8. Facius, G. : Rom setzte Hitler nicht auf den Index : aber Heinrich Heine : ein ZDF-Zweiteiler entschlüsselt "Die schwarze Liste des Vatikan" : auf ihr standen die für Katholiken verbotenen Bücher, In.:
http://www.welt.de/welt_print/article3516305/Rom-setzte-Hitler-nicht-auf-den-Index.html; 2014. 04. 01.
9. Gesner, C. : Historiae animalium: Lib. I. de Quadrupedibusuiiparis. In.:
<http://archive.nlm.nih.gov/proj/tftp/flash/gesner/gesner.html>; 2014.04.17.
10. Glauben & Wissen: Die schwarze Liste des Vatikans, In.:
<http://www.liborius.de/wissen/die-schwarze-liste-des-vatikans.html>; 2014.04.01.
11. Halsall P. : Modern History Sourcebook: Index librorum prohibitorum, 1557-1966 [Index of Prohibited Books]. In.:
<http://www.fordham.edu/halsall/mod/indexlibrorum.asp>; 2014.04.22.
12. Heneghan, T. : Secrets BehindThe Forbidden Books, In.:
<http://americamagazine.org/node/147166>; 2014.04.01.
13. Index Avctorvm, Et Libroru[m], qui ab Officio Sanctae Rom. & Vniuersalis Index Librorvm Prohibitorvm. 1948. In:
<http://www.cvm.qc.ca/gconti/905/BABEL/Index%20Librorum%20Prohibitorum-1948.htm>; 2014.04.04.
14. Index Librorum Prohibitorum. 2014. In:
http://en.wikipedia.org/wiki/Index_Librorum_Prohibitorum; 2014.04.04
15. Inquisitionis caueri ab omnibus et singulis in uniuerſa Christiana Republica mandantur ..., Romae, 1559. In.: <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/ausgaben/thumbnailseite.html?id=00001444&seite=1&fip=193.174.98.30>; 2014.04.17.

16. Az internet etikája / Kiadja a Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa. 2002. In:
<http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=130#N4>, 2014.06.18.
17. Pirik Fanni: Ferenc pápa és a közösségi platformok, 2014. április 21. In:
<http://www.prherald.hu/2014/04/ferenc-papa-kommunikacioja-2/>, 2014.06.18.
18. Sipos Anna Magdolna: Index librorum prohibitorum a demokratikus Magyarországon
(Könyvindexek 1945-1946), Könyvtári Figyelő 2007. (53. évf.) 3. sz. 413-435. old.
2014.04.01. [<http://epa.oszk.hu/00100/00143/00064/68.htm>]
19. Sparknotes: Fahrenheit 451. In.: <http://www.sparknotes.com/lit/451/themes.html>;
2014.04.10.
20. Willis, C. : The New Index Librorum Prohibitorum, In.:
http://www.wordsfitlyspoken.org/gospel_guardian/v11/v11n10p8-9a.html;
2014.04.01.

Ábrajegyzék

1. ábra	http://jahsonic.tumblr.com/post/222810019/index-librorum-prohibitorum-1559-edition	39
2. ábra	http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7b/Index_Librorum_Prohibitorum_1.jpg ..	39
3. ábra	http://slovoborstvo.files.wordpress.com/2012/02/bra0050-index-librorum-prohibitorum.jpg ..	40
4. ábra	http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/img/5_009a.jpg	40
5. ábra	http://www.marketoracle.co.uk/images/2010/Sep/james-quinn-20-1.jpg	41
6. ábra	http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/galileo/galileotrial.jpg	41
7. ábra	http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hu/a/a3/B%C3%A1lna_Gessner.JPG	42
8. ábra	http://www.shmoop.com/acts-of-the-apostles/photo-paul-riles-up-crowd-ephesus.html	42
9. ábra	http://toarumajutsunoindex.wikia.com/wiki/Index_Arc	43
10. ábra	http://harrypotter.wikia.com/wiki/Restricted_Section?file=RestrictedLibrary.JPG	43

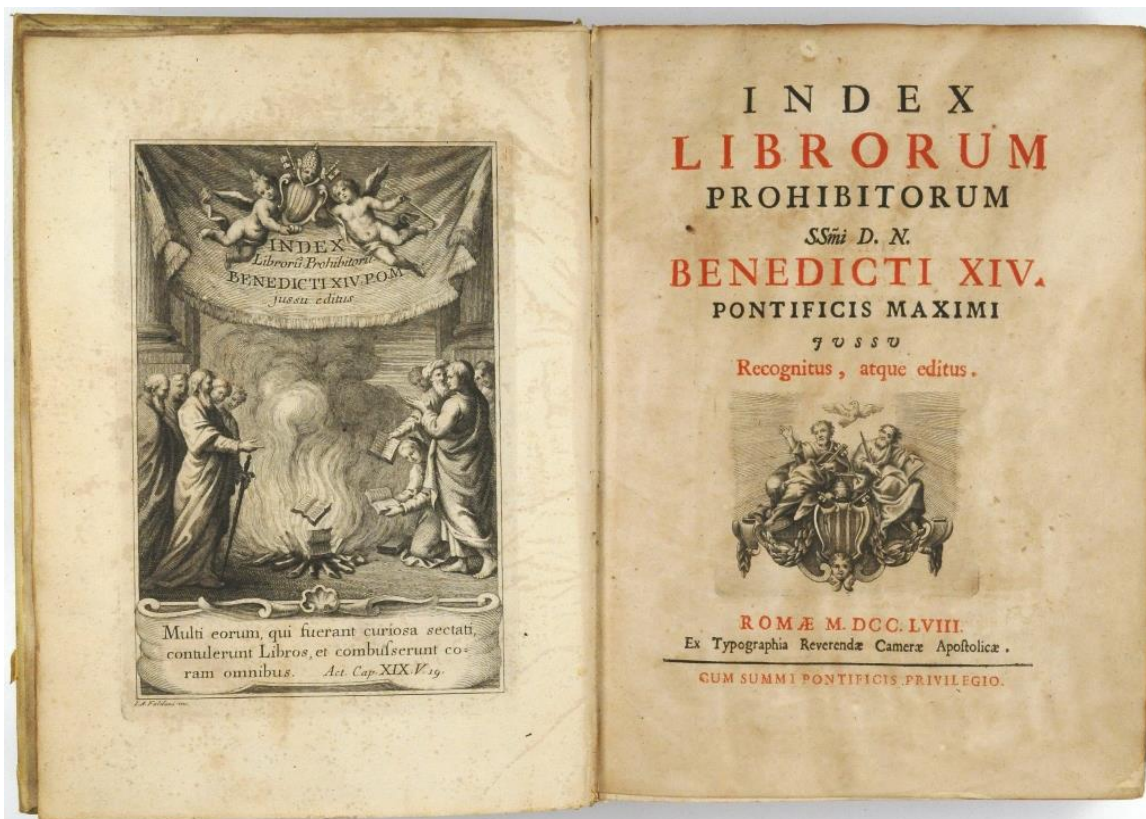
Képek



1. ábra IV. Pál pápa által kiadott első, 1559-es
Index



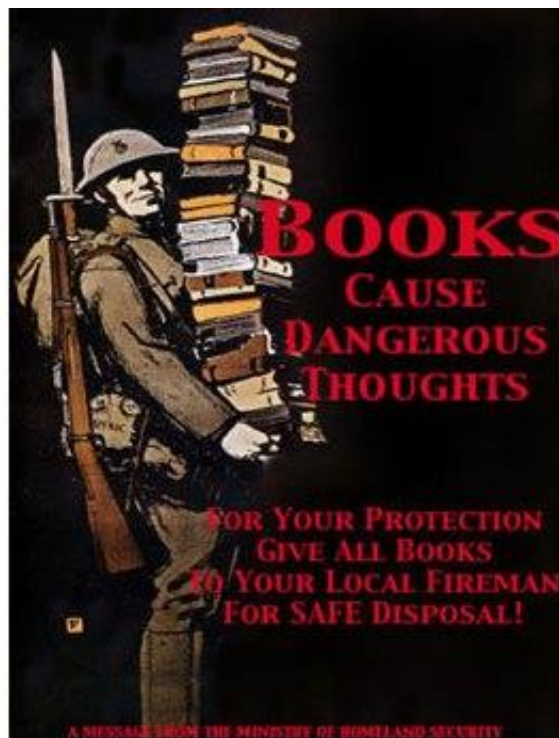
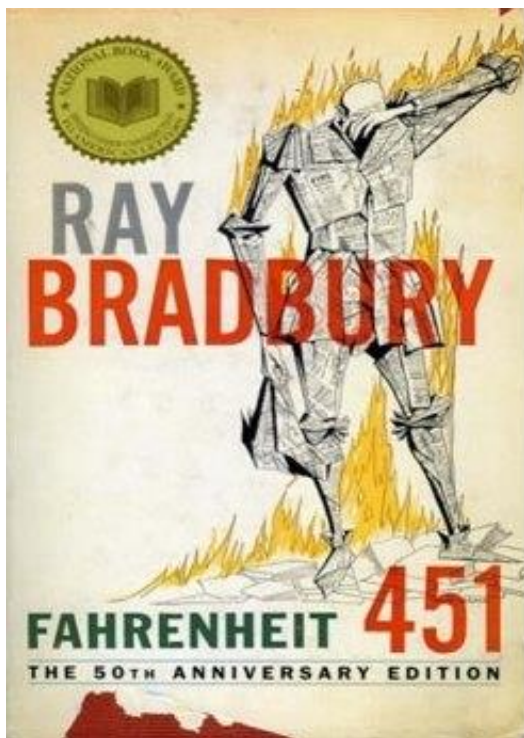
2. ábra IV. Pius pápa által kiadott Index
Librorum Prohibitorum képe (Venice, 1564)



3. ábra XIV. Benedek 1758-as Index kiadásának cím-, és előcímoldala



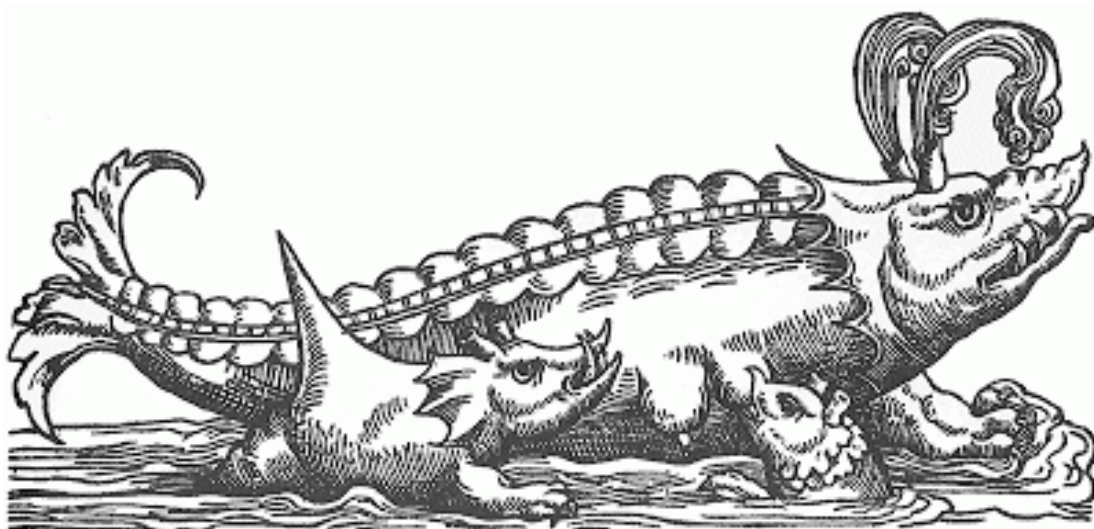
4. ábra Prohászka Ottokár (1858-1927)



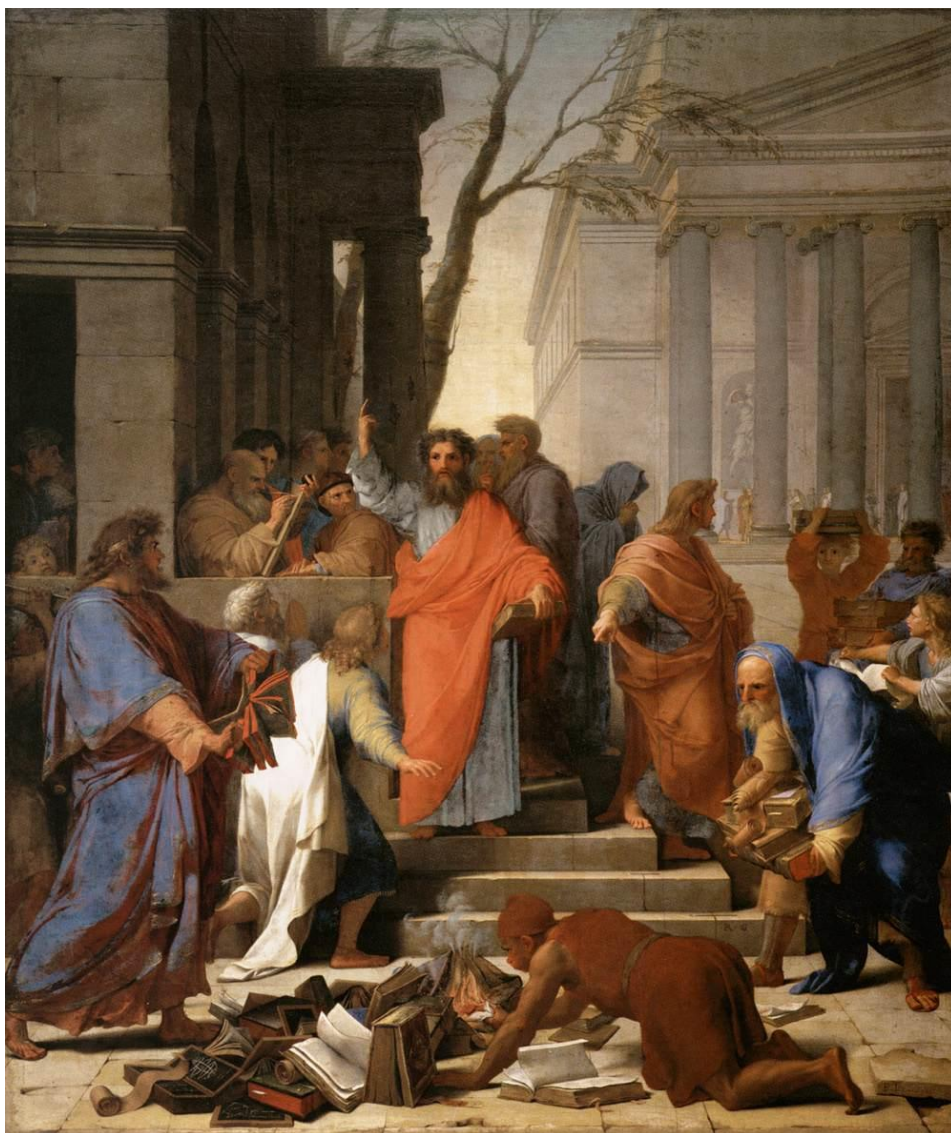
5. ábra Ray Bradbury: *Fahrenheit 451* (1953) című könyve



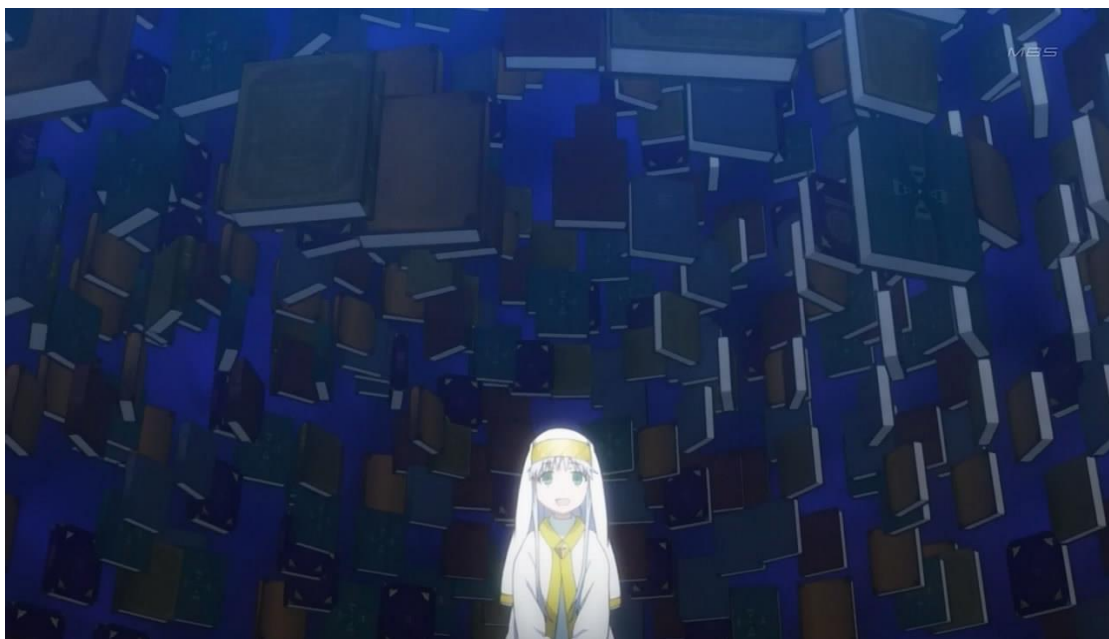
6. ábra Cristiano Banti (1824-1904): *Galileo a római inkvizíció előtt*



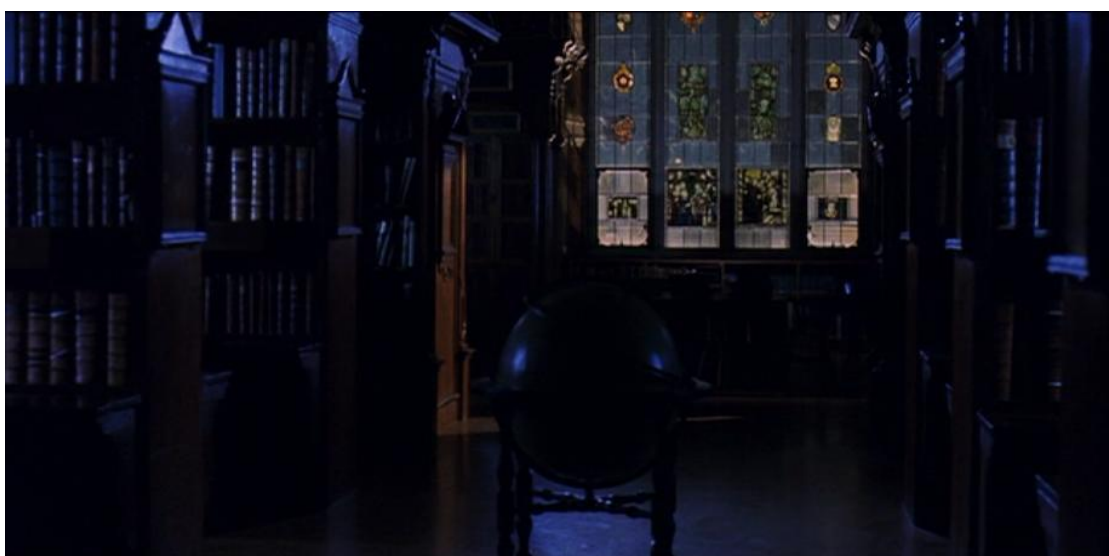
7. ábra Conrad Gessner, *Icones Animalium* (1560): Szoptatós bálna



8. ábra Eustache Le Sueur: Szent Pál szónoklata Ephesusban



9. ábra az „Index” nevű szereplő a „Toaru Majutsu no Index” című animében



10. ábra A roxforti könyvtár zárolt részlege a Harry Potter című filmsorozatban